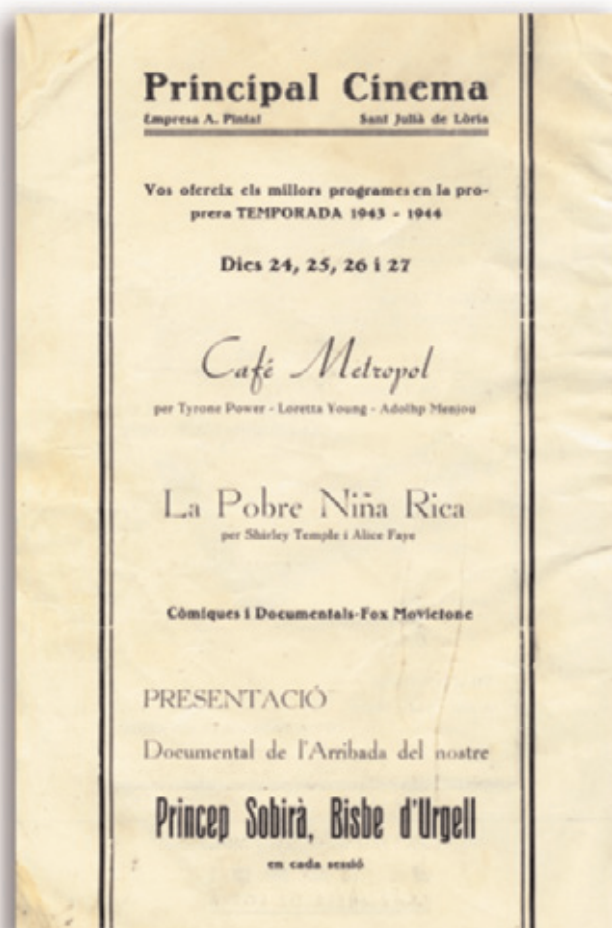

LES GOLFES

LES FESTES MAJORS I ELS SEUS PROGRAMES

Programa Festa Major de Sant Julià de Lòria, 1943

Programa del Principal Cinema per la Festa Major de Sant Julià de Lòria, 1943

L'onomàstica del Sant Patró era el motiu que dins el calendari festiu dels pobles se celebrés una diada especialment assenyalada: la Festa Major.

El patronatge es podia escaure en diferents èpoques de l'any. Quan s'esqueia a l'hivern, amb la climatologia especialment dura a la muntanya, se solia canviar la data de la Festa Major per una de més adient amb el temps de bonança, generalment a l'estiu. El dia del Sant se celebrava igualment quan li tocava i, en record del passat, quan el canvi encara no havia tingut lloc, es recordava com la Festa Major Vella.

Aquest era el cas, per exemple, d'Andorra la Vella. La Festa Major s'esqueia el primer dissabte d'agost, tot i

ser el patró de la parròquia Sant Esteve, la festa del qual se celebra el 26 de desembre, que hom anomenava Festa Major Vella.

A Sant Julià de Lòria, la Festa Major se celebra al final de juliol, tot i que fa uns anys encara hi havia memòria d'haver-se celebrat el dia 7 de gener, dia de Sant Julià. Al ser al cor de l'hivern, es va canviar pel juliol, en què els dies són més calorosos i més llargs.

La Festa Major, anys enrere, era motiu d'encontre familiar. Les famílies sols solien reunir-se ocasionalment amb motiu de bodes, batejos i enterraments. Per això eren importants les festes majors i les fires, que es repetien cada any en les mateixes dates i que possibilitaven el retrobament d'amics i parents.

A la Festa Major, s'hi convidaven parents d'altres parròquies, però també de poblacions llunyanes, on l'emigració havia portat els andorrans. Se solia tenir parents als pobles veïns del Pallars, l'Alt Urgell, l'Arieja o la Cerdanya. Quasi bé tots els andorrans tenien parents a Civís, a la Seu, a Tor, Alins o Àneu i a Foix, Mirapeix o Lavellanet. Però on residien més andorrans emigrants era a Besiers i Barcelona.

Tothom que podia tornava a la casa pairal per la Festa Major.

Les fires i les festes majors havien estat especialment emprades per "anar a vistes". Quan hi havia algun jove casador els pares repassaven, entre les noies per merèixer d'amics i coneguts, quina podia ser la que més convindria per al noi. Una vegada havien trobat la possible núvia, i posats d'acord els progenitors d'ambdós joves, aprofitaven l'ocasió d'un dia de Festa Major perquè es coneguessin els futurs esposos. Anaven a vistes, es veien. Una vegada presentats, si tot anava bé, es prometien i es fixava el temps per a la boda.

**CAP A MITJAN DELS ANYS 40 DEL SEGLE PASSAT
ES VA INTRODUIR UN NOU ELEMENT
AL CONTEXT DE LES FESTES MAJORS,
ELS PROGRAMES DE LA FESTA**

La Festa Major era motiu per lluir els millors vestits i engalanar-se de manera especial. Per qui podia, era la ocasió d'estrenar roba, o de treure de l'armari el "traje" de casar.

Era també motiu de fer àpats especials, abundants i succulents.

Maria Montanya en el seu llibre "La cuina de casa meva" ens diu: "Per la Festa Major ja s'engreixaven, mesos abans, pollastres, gallines, conills, algun corder; no hi faltava res, tenint en compte els recursos del país.

La coca de Festa Major era una delícia, cada poble d'Andorra en tenia la seva especialitat i, fins i tot, es pot dir que a cada casa en tenia la seva. La vigília de Festa Major, cada mestressa de casa feia la seva pastada de coques, que anava a coure al forn del pastisser o ho coïa al forn de casa; les feien a panerades grans, com les paneres d'anar a rentar la roba i a la tarda, quan ja cuites se les emportaven del forn, deixaven pels carrers una flaira de coca de Festa Major."

I ens transcriu un curiós sopar de Festa Major menjat al poble de l'Aldosa de la Massana:

Arròs amb llet amb molta canyella en pols
pel damunt

Fetge de corder letxal amb sucre

Capó rostit amb avellanes

I per postres: flam, melindros, vi ranci, moscatell,
cafè, aiguardent i rom.

Anys més tard, vindrien els canelons, el xampany i els pastissos que s'afegien al pollastre tradicional.

Alguns pobles solien tenir balls especials per als dies de la Festa Major. A Andorra la Vella es ballava el contrapàs. A Escaldes, el ball de Santa Anna i era propi de Sant Julià el ball de la Marratxa. Aquest, ballat per sis balladores i dos fadrins cofats amb barrets de copa, d'on pengen cintes de colors, diuen que representen els dos coprínceps amb les sis parròquies. Més tard, a partir dels anys 30 del segle passat, s'introduiria la sardana.

Els músics, indispensables, assolien gran protagonisme. N'hi havia del país, que tocaven la cornamusa, els sac de gemecs, com es deia pel seu sonar llastimós, l'acordió o el violí. De fora, tenien fama els d'Organyà, coneguts com "els ganxos", doncs eren molt destres en moure els troncs que es barranquejaven pel riu amb llargues perxes acabades amb ganxos i puntes afilades; els de la Seu d'Urgell, que tenien banda de música municipal i de l'exèrcit i els de Puigcerdà, protagonistes d'una divertida història de contraban de tabac en tornar de sonar de la Festa Major d'Escaldes. Recollida en una cançó diu que el que tocava el tamborí l'omplí de tabac. En arribar a la frontera els carrabiners els demanaren que toquessin per a ells. I com que el tamborí no sonava, els van descobrir el contraban.

Durant l'estada dels gendarmes francesos a Andorra en temps de la Guerra Civil Espanyola, amenitzaven els balls uns músics de la banda militar d'aquell cos.

A Sant Julià perdura encara el costum de fer "La Passa" el dilluns de la Festa Major.

Cada noi tria la seva parella, fins i tot els més petits, i de bracet recorren en fila tots els carrers del poble, acompanyats pels músics. Tots porten barretina i faixa vermella i si pot ser, camisa blanca. Acabada la desfilada, els nois paguen el vermut a la parella i aquesta el convida a dinar a casa seva. Aquest costum deu ser hereu d'antigues cerimònies d'aparellament i prometença de casament.

Programa Festa Major d'Encamp, 1944

A Sant Julià, era costum que una tarda es ballés el ball Cerdà. El solia ballar un home d'edat que escollia la noia que volia i junts ballaven a la plaça, després s'hi afegien altres parelles. Ningú no podia ballar que no s'hagués fet aquest ball. Moltes vegades, l'home que obria aquest ball es feia pregar i allargava una partida de cartes amb la plaça plena de gom a gom.

Hi havia festes majors especialment concorregudes com la del Serrat o Santa Coloma. A la Festa Major del Serrat solien llogar de músic un "home orquestra" de la Seu anomenat l'Estevet. Era un concertista que tocava diversos instruments a la vegada, servint-se de mans, peus i boca.

Per Santa Coloma, se solia berenar pels prats del voltant. Cada família que hi baixava, sobretot d'Andorra, parava taula amb estovalles sobre l'herba. Després se solia anar a saludar els coneguts del poble que convidaven a cafè i copa o algun glop de vi, llonganissa i coca.

Una de les darreres festes majors era la de la Cortinada, que antigament se celebrava per Sant Martí, l'onze de novembre. A la vesprada solia fer

força fred i es ballava dins alguna era o, més tard, a la casa del Quart. Es repartia coca i moscatell.

Les places se solien engalanar amb pins o fent-hi tancats i garlandes amb boixos, posant-hi farbalans i banderoles de papers de colors.

Els organitzadors de la Festa eren el jovent. Se solia nomenar la Comissió de Festes presidida pel fadrí major i el fadrí menor.

Per sufragar les despeses es feia la plega o llevant de taula. Dues fadrines i els fadrins major i menor passaven casa per casa a l'hora de dinar portant una plata amb la imatge del Sant Patró. Tothom donava segons les seves possibilitats. Les rifes de la toia, un ram de flors acompanyat d'alguna peça de roba, un objecte de la vaixella o una obra decorativa podien arrodonir el pressupost. Més tard, es feren tancats o envelats on ja era obligatori llogar "palcos", llotges o pagar entrada. Quan es feia el ball a cel obert i plovia, els joves de la Comissió tenien problemes per cobrir despeses, però si sobraven diners, feien un ressopó que durava fins l'endemà.

Cap a mitjan dels anys 40 del segle passat es va introduir un nou element al context de les festes majors, una aportació realment important per al lluitament del festival: eren els programes de la Festa. Servien per anunciar els actes que tindrien lloc durant aquells dies. Per sufragar-ne la impressió i aportar una ajuda a les despeses de la Festa, s'acostumava a introduir els anuncis de les empreses comercials del poble. Tothom procurava fer la propaganda del seu establiment. Es donava a conèixer i col·laborava perquè la Festa fos el més lluitada possible.

Els programes, els primers anys, com que no hi havia cap impremta a les valls, s'imprimien a la Seu, a la impremta Fornesa.

EL PROGRAMA MÉS ANTIC QUE POSSEÏM ÉS LA FESTA MAJOR DE SANT JULIÀ DE LÒRIA DE L'ANY 1943

És a través d'aquests programes que, en uns anys en què no existia cap tipus de premsa que recollís el dia a dia del país, podem obtenir una interessant informació sobre el comerç i la vida social i cultural dels andorrans. També podrem seguir la influència dins l'economia que tindran, per una banda, els andorrans que a causa de la Guerra Civil Espanyola i de la Guerra Mundial, retornaran al país, i els refugiats estrangers

que, en no morir Franco, fixaran el seu domicili a Andorra, obrint o regentant comerços que el turisme naixent faran considerablement rendibles.

Per tant, n'extraurem dades aclaridores sobre tres àmbits diferents: el pròpiament festívol i religiós, el comercial i el social i cultural.

El programa més antic que posseïm és de la Festa Major de Sant Julià de Lòria de l'any 1943. La Festa va tenir lloc els dies "24, 25, 26 i 27 de juliol". S'imprimí a la impremta Fornesa a la Seu d'Urgell.

Tirat en blanc i negre sols ressalta a la coberta en vermell i majúscules ornamentades les paraules FESTA MAJOR. Hi ha 8 fulls d'uns 30 centímetres per 15.

La Festa començava el dissabte 24 a les 7 del vespre amb "Gran repic de campanes anunciant la Festa", seguia amb "solemnes completes a fa-bordo" acte religiós amb música. A continuació, es feia "passada i serenates a les autoritats". A la nit hi havia "Gran sessió de varietats al Gran Cafè i extraordinari programa al Principal cinema".

L'endemà diumenge a les 10 del matí "Ofici solemne presidit per les il·lustres autoritats". A les 11.30 h "Passada" que feien els músics mentre es preparava el dinar. A les 3 de la tarda "Sessió de varietats al Gran Cafè", a les 4.30 h "Vespres i processó amb la relíquia de S. Germà". Sant Germà és el copatró del poble. Del patró, a Sant Julià no se'n devia posseir cap relíquia. A les 6 de la tarda "Gran ball" i a la nit sessió de cine i lluït sarau. El dilluns al matí es feia la típica passa i es ballava el ball Cerdà. A la tarda, varietats al Gran Cafè i el "Tradicional ball de la Marratxa i lluït ball a la plaça". A la nit sessió de cinema i "Esplendit sarau". El dimarts al matí "gran audició de sardanes" i a la tarda varietats i ball i a la nit cinema i "sarau de comiat". En una nota s'enunciava que "es sortejaran esplèndides toies i les senyoretes seran obsequiades amb bonics ramells".

La doble pàgina central estava dedicada als músics. Hi llegim "Tots els actes d'aquest programa seran amenitzats per MENDOZA, cobla-orquestra de 1a categoria". Dues fotografies ens presentaven els músics: onze senyors amb llacet al coll.

Al cinema Principal de l'empresa Antoni Pintat es projectarien "Cafè Metropol" de Tyrone Power, Loretta Yung i Adolph Menjou, artistes que sols sonaran als cinèfils. L'altra pel·lícula, doncs aquells anys es feien dues pel·lícules per sessió amb un documental, era "La pobre niña rica" interpretada per Shirley Temple i Alice Faye; la Shirley era llavors l'adolescent mimada del cine. Els documentals s'acom-

panyaven de còmics. El documental d'aquells anys solia ser el NO-DO, amb especials notícies del règim franquista. Molts refugiats espanyols, quan es projectava, aprofitaven per sortir a fumar un cigarret.

Però aquella Festa Major es representava un documental molt especial: "l'Arribada del nostre Príncep Sobirà, bisbe d'Urgell" en cada sessió.

I és que, efectivament, l'any 1942 havia pres possessió del bisbat d'Urgell un nou bisbe: monsenyor Iglesias Navarri. A la primavera de 1944 havia arribat per primera vegada a les valls. Per tant, devia ser un documental apreciat per tothom i molts s'hi devien veure retratats.

Acompanyant la programació de la Festa hi ha 30 anunciants.

Com correspon a Sant Julià, on les indústries tabaqueres tenien importància especial, hi tenim quatre fàbriques de tabac. La més important ocupa la contraportada del programa: és la de Julià Reig. Després hi ha la d'A. Marfany, que anuncia "Tabacs d'exquísida aroma", la Gran Fàbrica de Tabacs Lauredià dels Germans Canturri i la d'Emili Obiols Oliva. De les conegudes des del començament de segle, ja en faltarien un parell.

Hi tenim un hotel, "l'Hotel Pol", una fonda: "Fonda Jaume", una "posada" d'Antoni Pintat Duró i "El Gran Cafè", que anuncia Varietats, Art, Luxe i Alegria". Ens consta que hi havia un altre cafè a Sant Julià, el "Bar Glòria", que no s'anuncia. Pot ser era per problemes de competència.

Hi ha 5 tendes de comestibles i un "Comerç de diversos Gèneres" de Francesc Cairat. El Sr. Cairat era llavors el síndic general de les valls. També una carnisseria i una pastisseria.

Entre els artesans hi havia un ferrer, un rellotger, una Fusteria-Ferreteria-Cristalleria, un electricista, un taxista i un transportista. Es feien la competència dues sastreries i hi havia un barber.

La sastreria de Lluís Mas era lloc de reunions polítiques. L'altra, la d'Eduard Solsona, s'enunciava com a "Tailleur Chic".

La barberia del Cases, com totes les barberies, era lloc de discussions futbolístiques, polítiques i d'actualitat. S'enunciava com a "perfumeria de classe i servei esmerat".

Antoni Pol hi tenia la farmàcia anunciant "especialitats estrangeres". Com si n'hi hagués del país!.

Hi havia un anunci de Dibuixos i Decoració i tres anuncis de fora del poble. Un agent comercial de Tàrraga i dos hotels d'Andorra la Vella.

Hem vist també que en el programa folklòric es ballava el ball Cerdà, la Marratxa i es feia la "Passa" de què ja hem parlat.

Però el repertori lauredià d'anys anteriors havia estat més extens. Els anys 40 ja havien deixat de ballar el "contrapàs del Bou", el "ball de Cònsols" i el "ball de Reis" i sobretot, s'havia deixat d'escenificar la guerra entre moros i catalans. Aquesta pantomima que es representava la tarda del diumenge havia tingut tant èxit que hi anava gent de tota la vall.

L'eminent folklorista Joan Amades la descriu així: "Figurava una brega entre moros i catalans. Tots anaven armats amb escopetes i pistoles, pedrenyaleres i de pistó, i engegaven una gran quantitat de trets. Hom jutjava de la importància de la festa per la pólvora que s'hi consumia. Hi havia hagut anys que havien aplegat gairebé totes les armes de foc de la vall. Finida aquesta representació, ballaven una variant del ball pla. Hi prenia part tothom que volia, però els actors de la batussa entre sarraïns i catalans tenien certa preferència i trobaven balladores amb més facilitat. Era costum com a gest de valentia que ballessin amb les escopetes penjades al coll".

De l'any següent, el 1944, tenim el de la Festa Major d'Encamp. El format és més petit. La portada de cartolina groga té les lletres impreses en granat, amb una sanefa de decoració i l'escut d'Andorra. La Festa era els dies 14, 15, 16 i 17 d'agost.

El programa s'iniciava amb un Pòrtic d'invitació redactat per la Comissió. Hi podem llegir que es farà la festa "dins de l'acostumada harmonia i bon humor, però superant el lluïment i l'esplendor dels altres anys. La Comissió de Festes es fa un plaer de convidar a tots, propis i estranys, andorrans i forasters..."

Notem aquesta referència als forasters perquè aquells anys hi havia força refugiats al país.

Al programa religiós, semblant al de Sant Julià que hem comentat, hi tenim tanmateix, alguna diferència. La missa serà la de "Pius X amb acompanyament d'orquestra". Notem que les orquestres solien ser polivalents: tant tocaven música religiosa, com clàssica, com de cobla, a més de ballable. El dia següent "la missa de la Mare de Déu de Núria" era l'oficiada.

Entre el programa festívol, hem de destacar una "funció teatral per al formidable quadre escènic de la parròquia". Aquells anys hi havia molta afició a fer representacions teatrals per part de grups locals.

En una pàgina sencera s'enunciava amb lletres grosses "Atenció. Aconteixement únic i sensacional. Tir al gall. Organitzat per la penya Microbi. Formidable

Publicitat de la fàbrica "La Andorrana S.L." al programa de la Festa Major d'Encamp, 1944.

fogueix de 10 "xulos" Galls cantadors. Tiradors de les Valls, no deixeu d'assistir a aquest magne concurs..."

A continuació, hi havia el "Reglament de les Tirades" en què, entre altres punts, es deia que les distàncies de tir són de 80 metres; que el tirador que toqui el gall i caigui, se li adjudicarà; que si en mata dos quedarà fora de concurs i que el que "amb menys tirs aigui mort el maxím de galls" serà considerat campió obsequiant-sel amb una magnífica copa "Trofeu Serra".

El dia 15, el més important, "s'inaugurarà la magnífica pista encimentada de ball d'iniciativa y construcció de l'entusiasta jovent d'Encamp". Això representava veritablement una novetat perquè al altres pobles el ball a la plaça era sobre terra i les carreteres encara no estaven enquitranades.

Una altra novetat era una formidable atracció de focs d'artifici amb una sonora "traca" i un gran concurs de "Hot" i "Swing", els balls de moda vinguts d'Amèrica.

El darrer dia 17 s'anunciava un vermut-concert i a la tarda ball de "Saint Marcari". No sabem en què devia consistir o com devia ser aquest ball. Seria interessant saber-ne el sentit.

Al ball de nit, la “Penya el Microbi” reunida en Assemblea Pública General, explicarà els seus grandiosos projectes futurs. Tampoc sabem què era i què feia aquesta penya encampadana.

Els Microbis, però, dedicaven tota una plana del programa a lloar els mèrits d'un personatge anomenat “Baltasar, prohom de la nova generació!!”. Serà necessari intentar saber qui era aquest curiós personatge.

A la doble pàgina central s'anunciava l'orquestra BERTRAN “tan esplèndida en les sales de ball de la ciutat de Barcelona i que tan grat record deixa l'any passat a Encamp”.

Veiem doncs, malgrat les dificultats del govern franquista en deixar sortir gent d'Espanya, els músics no tenien problemes greus.

ÉS A TRAVÉS D'AQUESTS PROGRAMES QUE,
EN UNS ANYS EN QUÈ NO EXISTIS CAP TIPUS
DE PREMSA QUE RECOLLÍS EL DIA A DIA DEL PAÍS,
PODEM OBTENIR UNA INTERESSANT INFORMACIÓ
SOBRE EL COMERÇ I LA VIDA SOCIAL I CULTURAL
DELS ANDORRANS

Al programa hi ha un total de 53 anunciants, però d'aquests solament 17 són de la parròquia d'Encamp.

Hi ha tres cafès: Oros, Boliche i Saló de festes i bar de M. Alís. Una carnisseria. Tres botigues de comestibles; una també venia espadenyes i l'altra roba i perfums (veiem el començament de botigues que venien de tot). S'enunciaven dues constructores, una fusteria i una ferreteria.

Són remarcables altres anuncis: la pròxima inauguració de l'Hotel Rosaleda de 1er ordre. Dos músics encampadans Coll-Solsona que amb el nom “Alegria” tocaven jazz i acordió.

El xalet refugi d'Envalira, “per esquiadors, alpinistes, caçadors i pescadors” que regentava un portuguès anomenat Pereira, personatge famós pel seu parlar, barreja de català i portuguès, el seu tarannà acollidor i els seus acudits.

I un anunci d'uns establiments a París amb el nom de Laffarge-Rossell. Rossell, encampadà establert a París va arribar a dominar el mercat de la patata, el qual li valgué l'amistós sobrenom de “poma de terra”. Quan es desplaçava alguna autoritat a París, actuava com a veritable ambaixador, atenent-los cuidadosament. Amb el temps, fou l'impulsor de la Casa d'Andorra a

París. En un requadre de l'anunci hi podem llegir: “Ets. Laffarge-Rossell. Tous prêts... sans intérêt. On rembourse... quand on peut”.

Entre els 36 anuncis restants n'hi ha de d'altres parròquies, de la Seu d'Urgell i fins i tot de Barcelona.

De Barcelona hi ha l'anunci de la “Sastreria d'en J. Martisella” a Sans. Martisella era un andorrà emigrat a Barcelona que havia estat president de la Societat de Residents a la Ciutat Comtal i director del periòdic “Poble Andorrà”. A les Escaldes tenia l'hotel Modern, amb banys termals. També s'hi anuncia el restaurant “Gambrinus” molt conegut dels andorrans. L'anunci diu “Restaurant Carnisseria Gambrinus, selecta clientela de la Muntanya Negra, Rambla de les Flors 6” i l'Hotel Catalunya, on se solien allotjar els viatgers d'aquestes valls.

S'anunciava també la companyia d'assegurances “Le Patrimoine” d'Eduard Tomàs Serola. Era l'única que hi havia al país. En totes les cases solia haver-hi un calendari de Le Patrimoine penjat a la paret. Tenia un caixonet i tothom el feia servir per guardar papers, factures, rebuts, notes, etc. Acabava a final d'any ple que no hi cabia res més. Feia l'ofici d'arxivador casolà.

Destaca per la seva vistositat l'anunci de pàgina sencera de Ràdio Andorra. Amb lletra gòtica i amb el lema “La pau dels cims”, presenta una fotografia del llac d'Engolasters amb les pilones de les antenes.

També a tota plana s'anuncia la “Pròxima inauguració d'un Saló d'Espectacles a Les Escaldes”.

Un interessant anunci fa referència a la “Fàbrica de curtits Pantebre. Especialista en pilotes de futbol”. Aquesta fàbrica, situada en una casa de pedra picada que hi ha en el revolt abans de l'encreuament amb la carretera d'Engolasters, fabricava, cosides a mà, pilotes de cuir que tenien gran acceptació. No sé perquè devia plegar. És llàstima que alguns intents d'artesanía i petites indústries d'aquells anys no hagin pogut tenir continuïtat. Pot ser ara se'ns coneixeria per alguna d'aquestes manufactures.

El dos anuncis de pàgina sencera de la contraportada són interessants. L'un anuncia la Farmàcia Internacional d'Andorra la Vella i diu “Especialitats Estrangeres-Treballs Fotogràfics”, sorprèn que una farmàcia es dediqués també a la fotografia. I és que aquells anys, una farmàcia no era tan rendible com ara i per ajudar el farmacèutic, el Sr. Plandolit, gran aficionat a la fotografia, es dedicava al retrat, al revelat fotogràfic i a les postals d'Andorra, que completava amb els segells de correus. Tot ajudava a viure.

L'altre enuncïava "L'andorrana S.L" Era una fàbrica de les Escaldes que feia cervesa i begudes carbòniques. Tampoc ha tingut continuïtat. Tan agradable que seria que hi hagués una cervesa andorrana!.

El programa de Les Escaldes de l'any 1945, quant a actes religiosos i cívics, és similar als anteriors. En la presentació a la coberta hi ha l'escut d'Andorra i la bandera andorrana a tot color.

Hi va haver un temps que a Les Escaldes se'ls obligava a posar Les Escaldes d'Andorra. Els records d'Andorra ho deïen així. Això els sabia greu als escaldencs, els semblava que d'aquesta manera depenien d'Andorra la Vella. Per evitar-ho en els programes posaven Les Escaldes i entre parèntesi Valls d'Andorra.

Al programa s'enunciaven una quarantena de comerços i establiments diversos, tant locals com d'altres llocs.

S'anuncien "dos grans films dos" al Cine Teatre Casino Andorrà: "Agarrame ese fantasma" dels grans còmics Bruce Cabot i Leo Costello i "El orgullo de los yanquis" de Gary Cooper i Teresa Wright.

El grup artístic del F.C. Andorra, secció teatral de Les Escaldes anuncia l'"Extraordinaria representació de la comèdia de costums barcelonins Don Gonzalo, o l'Orgull del Gec". Els actors són tots escaldencs i el repartiment el formen : Srta. Rossell, Srta. Viladomat, Srta. Canut, Canut, Zamora, Lanao, Dot Martí, Francesc Rossell, Josep Rispal, Francesc Oliva, Francesc Saludes i Joan Bové. La perruqueria era a càrrec de Ramon Ferrer i la decoració de Bausili-Samarra.

Dels noms que hem citat, més de la meitat eren forans afincats de poc a Andorra.

El convit a la festa està signat amb el nom "Sícoris" que no era el conegut Rossend Marsol que va arribar a Andorra l'any 1956 i que també va adoptar aquest pseudònim. Està escrit en vers i reflecteix molt bé l'Andorra d'aquells anys. Parla dels actes religiosos de les funcions de teatre, dels partits de futbol i de "taules ben parades/per rebre convidats/i on aplecs de refugiats qu'adornen les cantonades. També du un contrabandista – bell record de l'antigor"...i és normal que essent a Les Escaldes digui: "i la gent està contenta/doncs quan entra a prendre un bany/veu que l'aigua surt enguany/més barata i més calenta".

El poema comença i acaba amb l'estrofa següent: "Apa, noi, treu-te la gorra/i saluda a l'avió/on ve la Festa Majó/de Les Escaldes d'Andorra".

Es ballava el ball de Santa Anna, però també el contrapàs, que era propi d'Andorra la Vella. Això havia donat lloc a agres disputes. Per aquest motiu en el

Programa Festa Major de Les Escaldes, 1945

programa s'enunciava el ball del contrapàs, però reservat al jovent del poble.

Es jugaven partits de futbol contra el C.D. Tortosa i els balls serien "Amenitzats per la renombrada Cobla Orquestra Nois d'Olesa amb la col·laboració de la cèlebre vocalista Lina Terry".

Aquells anys, si una orquestra volia tenir èxit assegurat, s'havia d'acompanyar d'una vocalista. Aquesta cantant havia de ser més guapa que tenir bona veu i solia portar de cap a molts homes del poble.

L'any 1949, els dies 5, 6, 7 i 8 d'agost, tenia lloc la Festa Major d'Andorra la Vella.

El programa és molt elaborat. Té forma d'un llibre allargat de 22x15 cm. Les tapes són de cartolina grisa i els fulls interiors de color groc pàl·lid. El títol en lletres de color vermell està emmarcat com si fos un quadre. Grapat en un angle hi ha un llaç amb la bandera andorrana. Conté 45 pàgines. La impressió es féu a Lleida a Arts Gràfiques Ilerda.

El programa conté 138 anunciants. D'aquests, 27 són d'empreses o comerços de fora d'Andorra, per tant,

Programa Festa Major d'Andorra la Vella, 1949

les empreses radicades al país, sobretot emplaçades a Andorra la Vella d'on és el programa festívol, són 111.

Una primera observació és que hi ha força empreses o comerços de fora del país que s'anuncien. La raó podria estar en el creixement que va experimentant Andorra a causa de l'increment del comerç gràcies al turisme que ens ve de França. La demanda de productes elaborats a Espanya és constant. Les empreses foranes volen donar-se a conèixer a les valls on hi ha cada dia més potencials compradors.

Una segona consideració és que dels 111 anunciants radicats al país, 47 són propietat o estan regentats per estrangers. El 42%. Aquest seria el resultat dels refugiats establerts al país i de la quantitat d'espanyols que marxen d'Espanya buscant altres llocs amb economia millor. Els andorrans, més conservadors, i amb mitjans de vida propis, no s'arrisquen tant en un primer temps a posar negocis. I els que ho varen fer foren encara els emigrants retornats o els cabalers. Els forasters, que no tenien res a perdre, foren els qui s'arriscaren. Si volien viure ho havien de provar tot, fins i tot el contraban. Com que el país va anar endavant, varen ésser els guanyadors.

En aquest programa es constata un increment de textos literaris, prosa i poesia, dedicats a Andorra. Nou escrits que omplen la pàgina. D'aquests solament un ha estat escrit per un andorrà. Els restants són refugiats i residents al país.

Per què no escrivien els andorrans? Hi havia mestres, metges, advocats, estudiants que podien fer-ho...

I què en deien els autors forasters? Tots feien grans lloances del paisatge, dels cels blaus, dels rius i fonts dels prats florits, fins a transmetre la sensació d'un

país idíl·lic. En molts traspassa l'enyorança de Catalunya, recordant la sardana i el català. Però tots, reconeixen l'acolliment afectuós que els ha brindat Andorra. Crec que ells, primers refugiats i immigrants, s'integraven al país i volien fer-se'l seu, com qualsevol de normal, sense qüestionar-se res. L'acolliment històric era una realitat. El reconeixement dels acollits, un fet. Que a Andorra tothom es guanyava la vida era innegable. També per a molts l'estada era de pas. Hi havia l'esperança de retornar a la seva terra quan caigués la dictadura franquista.

És evident que, per part dels andorrans hi havia cert recel, però crec que llavors es crearen ràpidament vincles d'amistat o familiars favorables a l'osmosi.

Una altra cosa era la vessant política, els drets dels uns i dels altres, el trencar segles d'autodefensa de la independència i la neutralitat andorrana. I possiblement la por de perdre uns privilegis que tenia l'andorrà enfront del foraster.

Però tornem als escriptors del programa. Crec que és interessant llegir que deien de l'Andorra social que els havia acollit. Veurem que tots en deien bé i n'estaven agraïts:

"Segueix, Andorra, com fins ara, acollidora, humana, profundament humana i, refermaràs davant del nom enter al respecte i apreciació que per la teva generositat avui tens" LEGNA.

"De l'Andorra acollidora se'n diuen moltes coses, però sols els que hi vivim sentim aquella emoció del somriure andorrà que ens corprèn". LLAVIA.

"Andorra no pot ésser una simple enyorança del passat. Cal posar-la al ritme de les noves generacions, tota vestida de blanc com a símbol de la seva puresa, per fer-la pubilla entre totes les pubilles" PLANA.

Un altre canta les lloances de la plaça d'Andorra tot dient:

"no es fàcil trobar enlloc del món una plaça pública amb tantes i tan altes representacions socials reunides: cases senyoriales, Vegueria Episcopal, Casa del Quart, Correus Espanyols i Francesos, Església Parroquial, Casa Rectoral, Banc Agrícola i Comercial, Caixa d'Estalvis" (i hi afegim el Bar més freqüentat del poble i la barberia) sempre acollidora i somrient" FORNÉ

"Ets tant petita, tan diminuta, que semblés un infant del món, però ets bella i per damunt de tot, ets bona, profundament humana" CASADESÚS.

I el darrer. Una profecia de 50 anys enrere.

“Pas de la Casa. Aquí es viu, es treballa, es pensa de cara a França. Francesos són la totalitat dels turistes que ens visiten, i fins el bestiar que durant l'estiu pastura de França procedeix”.

“És un dels llocs de tot el Pirineu, més afavorit per la natura, per esdevenir una estació d'hivern de primer ordre.”

“Esperem que amb el temps veurem aquestes muntanyes creuades de telesquís i telefèrics, que faran possible l'accés a les pistes de neu sense necessitat de fer llargues caminades a peu” CIRICI.

El programa ens ofereix una novetat. Intercalades, hi ha dues pàgines a tot color anunciant el cotxe Simca 8 en versió berlina, descapotable i furgoneta amb totes les seves característiques mecàniques de la més alta tecnologia que presentava el concessionari per les Valls d'Andorra G. Pérez. Els germans Pérez arribats de joves a les valls, iniciaven aquells anys una de les més importants firmes comercials d'Andorra.

El programa de festes havia estat realitzat per encàrrec de la Comissió de Festes per dos residents espanyols: Romà Llaví i Enric Caelles. Romà Llaví, refugiat a Andorra es convertiria en un conegut personatge que regentava la barberia d'Andorra la Vella. Tocat pel vent de l'Empordà i amb veu ronca i rogallosa, de verborrea exuberant, era conegut per tothom.

S'enunciava la cervesa “Pic d'Or”, de fabricació andorrana. El “Gran licor estomacal Carlomagno”. La “Gentiane des Cimes”. El “producte genuí Licor d'Anís La Pubilla” i les incomparables xarops i orxates de les Destil·leries Andorra d'Huguet i Fills.

L'anís fou aquells anys un dels licors més venuts al turisme francès. L'“anissette” els encantava, per tant, afegit al fabricat per Huguet, s'enuncià a tota pàgina l'Anís del Mono” i l'“Anís la Marruixa” fabricat a Valls.

Els aiguardents anisats de Valls i Reus ja eren coneguts i apreciats en l'Andorra del segle XIX. Eren un ingredient indispensable per a l'elaboració del formatge de tupí.

Hi ha un petit anunci d'una tenda de comestibles. És l'únic que s'enuncia en castellà: José Navas. Comestibles-Pescadería. Andorra la Vieja. El seu propietari, un guàrdia civil retirat, sempre fou reticent a parlar el català.

Un anunci de pintors, J. Bausili i R. Samarra, estan també dins l'anecdota. Bausili, era de la Seu. La seva filla es casà amb Ramon Samarra d'Andorra i s'instal·là a les valls. Era un bon dibuixant i un pintor

aficionat. Com que era el que tenia ofici, fou l'autor d'algunes de les decoracions que enriqueixen l'obra d'un pintor de parets. A l'església d'Encamp havia pintat a la nau, un fris amb elements de la passió i a l'atri d'entrada, un planisferi que mai vàrem entendre que feia allí. Actualment, encara es poden veure dues mostres d'art de Bausili. L'una als sostres de les eixides de l'Hotel Pyrenées, amb motius florals i l'altra, la més important, a l'arquivolta de l'església d'Andorra la Vella. Pintat a l'oli i copiat d'una estampa, es representa el martiri de Sant Esteve. Molta gent creu que aquest quadre és antic, tot i portar dins un rotlle de pergami les signatures de l'autor i el seu gendre.

Bausili presumia sempre d'una petita obra mestra. Havia realitzat la còpia d'un segell d'Andorra en un sobre i era tan perfecta que l'havien segellat a correus.

L'orquestra que va amenitzar la Festa d'aquell any fou “La Principal de Palafrugell”. Després, durant molts anys, l'orquestra fou “La Principal de la Bisbal” competint amb l'orquestra “La Maravella”, llogada amb continuïtat a Les Escaldes.

Al cinema, es projectaren les pel·lícules “Escuela de Sirenas” d'Esther Williams, amb les orquestres de Xavier Cugat i Harry James. Un èxit sonat arreu. I els cinèfils recordaran també els altres films que completaren el programa. “La calle sin nombre” de Mark Stevens i Richard Widmark, “Sant Antonio” d'Errol Flynn o “Que el cielo la juzgue” de Gene Tierney”.

Al programa de Festa Major d'Andorra hi ha tot tipus de comerços, hotels, petites indústries, artesans, representants de productes estrangers i anunciants forans que són el millor testimoni de la nova Andorra turística que neix. Aquests anys seran els primers d'un “boom” andorrà de cara a França al qual seguirà el més importants del anys 60, quan el turisme espanyol vindrà a buscar a Andorra tot el que l'autarquia franquista li negava al seu país.

Aquells programes eren l'única ressenya de la societat andorrana estèril de premsa aquells anys. Eren cobejats per tothom. Que diferents dels quatre fulls amb què s'enuncien les festes majors actuals.

Podríem continuar encara amb altres programes festius, la història d'aquesta Andorra florent, encara casolana i plena d'anècdotes. Com un tast saborós ara ho deixarem aquí.

Pere Canturri Montanya